

Inspektera för att förbättra

- ett informationshäfte om Skolverkets utbildningsinspektion

Skolverket

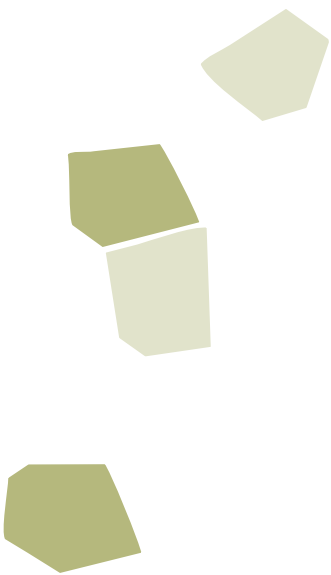
Beställningsadress: Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm.
Tel: 08-690 95 76, Fax: 08- 690 95 50, e-post: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 04:850

ISBN 91-85009-57-1
Fryklunds kommunikation & design
Ågrens Tryckeri 2005

Innehåll

Förord	5
Skolverkets uppgifter	6
Skolverket anger mål för att styra	6
Skolverket informerar för att påverka	7
Skolverket granskar för att förbättra	7
Utbildningsinspektionen	8
Varför utbildningsinspektion?	8
Utbildningsinspektionen förhållningssätt	10
Utbildningsinspektörerna	10
Våra undersökningsområden	11
Våra undersökningsfrågor	12
Våra undersökningsmetoder	13
Utredningen	14
Bedömningen	15
Åtterrapporeringen	17
Alla kan ta del av rapporterna	18
Uppföljning av vad som händer i verksamheten	18
Skolverket sammaställer årligen vad inspektionen visat	19
Skolverkets arbete för att följa upp och kontrollera effekterna av inspektionen	19
Några fakta om förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolväsendet för barn, ungdom och vuxna	20

Förord

Skolverket började under 2003 att genomföra utbildningsinspektion i kommunala och fristående skolor i hela landet. Initiativet utgick från ett regeringsuppdrag. Under en sexårsperiod kommer Skolverket att granska alla verksamheter som kommuner och fristående huvudmän ansvarar för, såväl inom barn- och ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen som ansvarstagandet för förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen.

I detta informationshäfte presenteras utbildningsinspektionens utgångspunkter, fokus och arbetssätt.

Under 2003 och 2004 har erfarenheter vunnits som lett till vissa förändringar i arbetet. Från och med hösten 2005 genomförs utbildningsinspektioner utifrån dels ett basuppdrag, genom vilket inspektörerna skapar en bred bild av en verksamhet, dels så kallade tilläggsuppdrag då granskningen fördjupas inom ett visst avgränsat område. Tilläggsuppdragen kan variera över tid och beröra ett begränsat antal verksamheter.

Ett övergripande mål är att utbildningsinspektionen skall utformas och genomföras för att ge så goda effekter som möjligt på den utbildning som varje elev i den enskilda skolan tar del av.

Leif Davidsson
*Överdirektör,
Chef för Avd för utbildningsinspektion*

Gunilla Olsson
*Undervisningsråd,
Funktionsansvarig för utvecklingen
av inspektionsmodellen*

Skolverkets uppgifter

Skolverket är central förvaltningsmyndighet för skolväsendet för barn, ungdomar och vuxna samt för den offentligt bedrivna förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen.

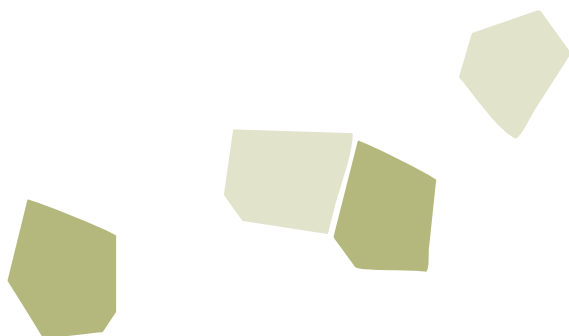
Skolverkets roll i det svenska utbildningssystemet är:

- att ange mål för att styra
- att informera för att påverka
- att granska för att förbättra

Skolverket anger mål för att styra

Skollagen, läroplanerna, programmålen, kursplanerna och betygskriterierna är en del av de nationella styrdokument som ska styra verksamheterna. I det svenska utbildningssystemet anger staten nationella mål och ramar, men detaljbestämmelser undviks och kommunernas och skolornas frihet att utforma sitt eget arbete ska vara så stor som möjligt. Att ange mål för att styra kan vara:

- att kontinuerligt revidera kursplaner, betygskriterier och övriga styrdokument för att de ska svara mot behov som motiveras av arbetslivets och samhällets utveckling samt individens behov och därigenom bidra till ökad likvärdighet även över tid.
- att bedöma om de ansökningar som kommer in om att få starta nya fristående skolor motsvarar kriterierna. Det kan till exempel gälla huvudmännens förutsättningar och vilja att driva en skola som stämmer överens med den värdegrund som gäller för utbildningar inom det offentliga skolväsendet.
- att med finansiella styrmedel stimulera kommuner och skolor att öka målpuffyllelsen och säkra kvaliteten och likvärdigheten. Fördelningen av de finansiella styrmedlen utvärderas löpande för att se om huvudmännen har uppfyllt de mål som medlen syftade till.

Skolverket informerar för att påverka

Skolverket kommunicerar med och för en dialog med riksdag och regering, med huvudmännen för utbildning, med de verksamma i skolan och till viss del även med föräldrar och elever. Att informera för att påverka kan vara:

- att genom nationella prov förtydliga och exemplifiera kursplaner och betygskriterier för att stödja lärarna i deras betygsättning och därigenom säkra att eleverna betygsätts rättvist och likvärdigt.
- att göra kvalificerade prognoser på personaltillgången på ett par års sikt så att kommunerna kan planera rekryteringen bättre eller så att regeringen kan se behovet av antalet platser i lärarutbildningarna.
- att göra skolans resultat, så som det framgår av Skolverkets uppföljning, utvärdering, inspektioner och andra utredningar tillgängliga och begripliga för föräldrar så att de får en bra bild av hur deras barns skola arbetar. Med den kunskapen som stöd kan föräldrarna föra en konstruktiv diskussion med lärare och skolledning om hur just deras skola kan utvecklas.

Skolverket granskar för att förbättra

Skolverket granskar förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, skolan och vuxenutbildningen på många olika sätt, men oavsett metod är fokus alltid att hävda varje individs rätt till kunskap och personlig utveckling. Att granska för att förbättra kan vara:

- att genom utbildningsinspektion klargöra om, och hur väl, en verksamhet fungerar i förhållande till bestämmelserna i skollagen och läroplanerna och uppmärksamma kommunen eller styrelsen i en fristående skola på områden som de behöver arbeta vidare med i sitt eget utvecklingsarbete.
- att genom nationella utvärderingar sätta fokus på områden som behöver utvecklas nationellt, men också ge underlag för till exempel rektorer i deras arbete att leda och förnya sina verksamheter lokalt.
- att delta i internationella utvärderingar för att få djupare kunskap om jämförbara utbildningssystem och kunskap om hur andra länder har hanterat områden som behöver utvecklas i det svenska utbildningssystemet.

Skolverket leds av en generaldirektör och för att få en bred samhällsfrankning har Skolverket också en styrelse med personer från andra verksamheter.

Utbildningsinspektionen

Skolverkets utbildningsinspektion har enheter belägna i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm och Umeå. Enheterna ansvarar för utbildningsinspektioner inom sina respektive geografiska områden men deltar också i inspektioner utanför detta område.

Utbildningsinspektion genomförs inom en kommuns geografiska område. Den utbildning som ges där inom förskoleklassen, grundskolan, den obligatoriska särskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och vuxenutbildningen granskas under en avgränsad period på mellan fyra-fem månader till mer än ett år, beroende på kommunens storlek. Både kommunala och fristående skolor granskas under denna period. Även kommunens ansvarstagande för förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen granskas och bedöms. Alla skolor samt ett urval av förskolor och fritidshem besöks. Övriga skol- och verksamhetsformer – specialskolan, sameskolan, särskilda ungdomshem m.fl. – inspekteras också, men delvis enligt särskilda rutiner.

Flera faktorer påverkar när under en sexårsperiod en kommun väljs ut för inspektion. Under ett och samma år skall ingå kommuner som är geografiskt spridda över landet. Olika kommuntyper skall finnas i urvalet. Skolverket kan också inspektera en kommun eller en fristående huvudmans verksamhet av särskilda skäl och med kort varsel.

Varför utbildningsinspektion?

Utbildningsinspektionens uppgift är att klargöra om, och hur väl en skola eller verksamhet fungerar i förhållande till de mål och riktlinjer som finns i skollagen, skolformsförordningarna, de nationella läroplanerna för det offentliga skolväsendet och andra författningar. Det innebär att en granskning och bedömning görs på både kommun- och skolnivå. Granskningen tar fasta på såväl kvalitet som rättsliga aspekter på verksamheten. Att de statliga kraven och beskrivningarna av kvaliteten följs är en förutsättning för att varje barn, ung eller vuxen studerande garanteras sin rätt till likvärdig omsorg och utbildning. Men lika viktigt är att utbildningen upplevs som stimulerande och tillgodoser föräldrarnas, barnens, de ungas och vuxnas behov.

Utbildningsinspektionen syftar framför allt till att ge underlag för förbättringar av kvaliteten inom förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolväsendet hos den inspekterade huvudmannen som helhet. Det innebär att inspektörerna

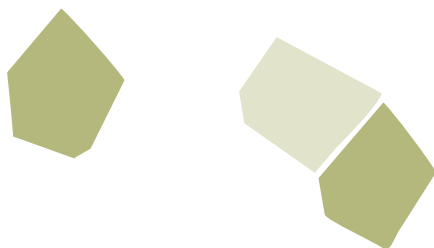
söker ta fram en bred bild av varje verksamhet som inspekteras, för att utifrån den dra slutsatser om vilka områden som kan behöva förbättras. Med det underlag som Skolverket får från alla genomförda inspektioner går det också att dra slutsatser om hur systemet som helhet fungerar och i vilka avseenden det finns behov av förändringar på nationell nivå.

Riksdag och regering beslutar om de grundläggande principerna men det är kommunerna och de fristående huvudmännen som svarar för att förskolor, fritidshem och skolor finns och fungerar så som avsetts. Staten och kommunerna har ett gemensamt finansiellt ansvar i detta. En grundprincip är att alla barn, ungdomar och vuxna skall ha tillgång till en likvärdig omsorg och utbildning i de olika verksamheterna och skolformerna, oavsett var de deltar i den och vem de är. Huvudmännen och de som har ansvar för arbetet skall se till att verksamheterna har en god kvalitet och att arbetet leder till de mål som beskrivs i de nationella bestämmelserna.

Huvudmännen, förskolorna, fritidshemmen och skolorna behöver själva sätta upp mål, planera arbetet och följa upp resultaten. Huvudmän och verksamheter skall varje år redovisa hur väl de når de nationella målen. Kvalitetsredovisningarna kan var och en ta del av för att få information om en viss kommun eller skola. Kvalitetsredovisningen är resultatet av en egen granskning och en värdering av vad man uppnår i en verksamhet. Grundfrågor är: ”Ger vår verksamhet tillräckligt goda förutsättningar för att barnen, ungdomarna eller de vuxenstuderande skall kunna utvecklas och lära så som det är tänkt?”, ”Utvecklas och lär sig barnen, eleverna och de studerande så som beskrivs i läroplanerna?”

Skolverkets utbildningsinspektion är, sett i lokalt perspektiv, en kompletterande granskning. Den ger besked om läget vid en viss tidpunkt och analyserar verksamheten i ett utifrån-perspektiv. Mycket viktiga underlag vid inspektionen är de utvärderingar och kvalitetsredovisningar liksom planer och handlingsprogram som kommuner och skolor själva tagit fram för att styra och leda sin verksamhet. Skolverkets granskning kan, bland annat av resursskäl, inte omfatta alla de områden som kontinuerligt uppmärksammas på lokal nivå.

Intern och extern granskning har delvis olika syften och möjligheter. Den granskning som man gör inifrån vilar på djupare kunskaper om förhållandena och kan ta fasta på kända fakta om styrkor och svagheter. Skolverkets granskning har ambitionen att visa på sådant som skolan eller kommunen själv kan ha svårare att se. Den har ett vidare perspektiv och kan bidra med ny kunskap, t.ex. genom att använda annan information än den skolan eller kommunen själv har tillgång till eller utnyttjar. Genom att ställa frågor kring kända förhållanden på ett annorlunda sätt än de som arbetar i verksamheten själva gjort, kan inspektörerna också bidra till nya insikter.

UTBILDNINGSSPEKTIONENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT

- Utbildningsinspektionen agerar utifrån statens intresse och i ett nationellt perspektiv.
- Utbildningsinspektion skall bidra till förbättring genom sakkunskap och ett utifrånperspektiv på de områden av verksamheten som omfattas av utredningen.
- Ömsesidighet är en allmän utgångspunkt vid utbildningsinspektion. Intervjuer och informella samtal, iakttagelser i verksamheten och lokala utvärderingar och andra dokument är grund för bedömningen.
- Granskningen skall genomföras med saklighet, opartiskhet och med respekt för lokala förhållanden, för den lokala utförarens ansvar och för enskilda individer, vid besöken i kommunen, skolorna och övriga enheter, såväl som vid den skriftliga rapporteringen.
- Utredningen skall sträva efter att både starka och svaga sidor lyfts fram. Utbildningsinspektionen kan påtala förbättringsbehov.
- Bedömningar av undervisningen och övrig verksamhet skall göras i syfte att utveckla och förbättra kvaliteten och stärka föräldrars och varje elevs rättssäkerhet.
- I de fall Skolverket bedömer att nationella krav inte uppfylls eller att det finns allvarliga kvalitetsbrister kräver Skolverket att huvudmannen vidtar åtgärder för att rätta till bristerna.
- Utredning och bedömning skall karakteriseras av största möjliga öppenhet och resultat återförs muntligt och skriftligt till dem som granskats.

Utbildningsinspektionen skall bidra till förbättringar på lokal nivå men inte ge direkt rådgivning, än mindre vidta egna åtgärder. Skolverket kan i det formella beslutet efter inspektionen ställa krav på åtgärder. Det är då den ansvariga huvudmannen som skall genomföra förändringar så att situationen förbättras.

Inspektörerna lämnar successivt både skriftlig och muntlig information om uppläggningsinspektionen i varje kommun eller annan huvudman, först några månader i förväg och sedan i samband med besöken. För att skapa så stor delaktighet som möjligt uppmanas huvudman och skola att förmedla och informera alla berörda om varför och hur inspektionen görs.

Utbildningsinspektörerna

De som ansvarar för inspektionerna är till största delen undervisningsråd i Skolverket. En stor andel av dem har en bakgrund som pedagoger med inriktning mot olika verksamheter och skolformer, andra har en samhällsvetenskaplig eller juridisk utbildning med erfarenheter av utredande

karaktär, förvaltnings- eller skolledningsuppgifter bakom sig. Teamen sätts samman så att där ingår personer med olika kompetens för att på bästa sätt täcka in den sakkunskap som krävs med hänsyn till skolformer etc. I en del fall kan teamen förstärkas med personer med viss sakkunskap för att komplettera Skolverkets undervisningsråd.

Våra undersökningsområden

Utredningen inriktas mot vilka resultat en skola, en kommun eller annan huvudman uppnår, hur verksamheten genomförs och vilka förutsättningarna är.

Resultaten:

... handlar om barnens, elevernas och de studerandes utveckling och lärande, de kunskaper och färdigheter de uppnår.

Verksamheten:

... gäller hur man på skolan eller i kommunen arbetar för att nå målen i läroplanerna. Det är arbetet med arbetsmiljö, möjligheterna till delaktighet, den pedagogiska verksamheten, betygssättningen, stödinsatserna, ledningen av verksamheten och kvalitetsarbetet.

Förutsättningarna:

... omfattar tillgången till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning samt resurserna i form av personal, materiel och lokaler och, då det gäller fristående skolor, stabiliteten i verksamheten.

För att ta reda på hur man arbetar på en viss skola, vilka förutsättningar som finns för elever och personal och vilka resultat man når, följer inspektörerna olika stödmaterial med en gemensam struktur. Dessa, s.k. frågeguider och bedömningsunderlag, skiljer sig något mellan skolformerna men de tre huvudområdena återfinns i alla. Vissa områden kan vara mer aktuella att utreda än andra på en viss skola. Genom att ta hänsyn till den aktuella situationen anpassar inspektörerna sin undersökning till varje skola, trots att grundmodellen är densamma. Frågor som ställs i intervjuer är så långt möjligt öppna för att ge utrymme för dem som intervjuas att berätta fritt om de förhållanden som utreds av inspektörerna. Ambitionen är att få verksamheten belyst ur flera perspektiv och med olika typer av underlag.

Det finns också särskilda stödmaterial för att undersöka och bedöma de områden som är tilläggsuppdrag i ett urval verksamheter. Tilläggsuppdragen varierar över tid och är olika för skolformerna. Under 2005/06 görs t.ex. särskilda undersökningar inom barn- och ungdomsutbildning. Dessa gäller skolors arbete för att minska skillnader i resultat mellan flickor och

pojkar och arbetet med läsning och matematik. I vuxenutbildningen uppmärksammas särskilt arbetet med att följa upp de studerandes kunskapsutveckling.

Våra undersökningsfrågor

För att bedöma kvaliteten krävs att inspektörerna ställer en mängd frågor om hur det står till på en skola. Svaren ger underlag för bedömningarna. Frågor ställs till personer som finns i verksamheten och som representerar eleverna, föräldrarna, personalen och olika övergripande beslutsfattare.

Exempel på frågor som skall ge underlag för bedömning av kvaliteten

Individanpassning och stöd:

Hur tillgodoses elevernas olika behov, skilda "lärstilar" och andra förutsättningar? Finns varierande krav/förväntningar/utmaningar inom elevgrupperna, t.ex. skilda kravnivåer, långsam, snabb kurs etc.? Hur uppfattas detta? Hur utnyttjas tiden under skoldagen? Hur utnyttjas lektionstiden av lärare och av elever? Vad sker vid lärares frånvaro? Hur följer skolan upp elevers frånvaro? Hur tillgodoses elevers rätt till stödundervisning och till särskilt stöd? Är arbetssätt och arbetsformer inkluderande eller exkluderande?

Utvärdering av lärandet, bedömning och betygssättning

Ger lärarna feedback, följer de och stödjer eleverna i lektionssituationen? Hur, med vilket underlag, bedömer lärarna i de tidigare åren elevernas lärande? Hur dokumenteras elevernas framsteg i relation till målen för årskurs 5? Hur förmedlar och uttrycker lärarna elevernas kunskaper och övriga utveckling? Vilket underlag använder lärarna för bedömning av elevernas kunskaper? Vilket underlag använder lärarna vid betygssättningen? Uppmärksammar och utvärderar lärarna såväl aktiviteter i (ibland utanför) klassrummet som skriftliga, muntliga, i bild, estetiska uttryck för kunskaper och färdigheter? Vilka rutiner finns på skolan för att säkerställa betygens likvärdighet? Upplever elever och föräldrar att betygen är rättvisa?

Frågorna och hur de formuleras varierar givetvis beroende på vem de ställs till - vuxna, barn, ungdomar, lärare och annan personal, skolledare, politiskt ansvariga etc. Intervjuer som mer utformas som ett samtal visar sig ge bättre förutsättningar för att förstå en verksamhet, oberoende av om det handlar om att något är bra eller mindre bra.

Allra först skaffar sig inspektörerna kunskaper om huvudmannen och om alla skolorna, före besöken. Redan då kan många av frågorna besvaras. Vad som kommer fram under kartläggningen påverkar i hög grad hur tiden används under inspektionsbesöket och vilka frågor som ställs då. Justeringar görs också under besökets gång för att undvika att utredningen blir schablonartad och ytlig.

Intervjuer vid utbildningsinspektion

Vilka intervjuer som skall genomföras diskuteras av inspektörsteamet i förväg. Intervjuerna är mer formella och styrda av förberedda frågor än de spontana samtal som också förs under skolbesöken. I en kommun genomförs intervjuer på kommunnivå med

- politiker (kommunens politiska ledning och nämndens politiska ledning)
- centralt placerade tjänstemän (förvaltningschef/motsvarande, ansvariga för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, utvecklingsledare/motsvarande)
- kommunens partssammansatta utvecklingsgrupp på skol-/verksamhetsnivå
- rektor och biträdande rektor/motsvarande
- andra i skolledningen/ledningsgrupp
- elever/studerande
- pedagoger/lärare
- annan personal, t.ex. elevvårdspersonal, studie- och yrkesvägledare, kurator
- elevföreträdare t.ex. i elevråd, ev. skolans styrelse
- föräldraföreträdare, t.ex. i ev. styrelse, hem- och skolaförening etc.

Våra undersökningsmetoder

Svaren på frågorna hämtar inspektörerna från olika källor. Många frågor kan ställas direkt till enskilda eller grupper på skolan då inspektörerna frågar eller snarare samtalar kring områdena med både barn och elever, föräldrar, personal av alla kategorier och skolledningen. Svaren kan inspektörerna också finna då de går runt i skolan, besöker lektioner och möten, vistas i personalrum, i elevernas egna utrymmen, i andra rum där arbetet pågår eller under raster på skolgården.

Minst två inspektörer deltar i besöket på en skola. Besöket pågår en eller två dagar, i vissa fall fler dagar, spridda över en längre tid. Eftersom besöket i normalfallet är relativt kort måste inspektörerna vara väl förberedda genom att ha studerat information som skolan själv sänt till Skolverket eller som finns på skolans webbsida, i kvalitetsredovisningen eller i Skolverkets statistik och rapporter om skolsystemet.

För att komplettera information de får via intervjuer, iakttagelser och dokument genomförs i vissa fall en enkätundersökning, till ett större antal personer, t.ex. föräldrar som annars kan bli ojämnt representerade. Genom en enkätundersökning kan fler få framföra sin syn på ett begränsat antal frågor. Om en enkätundersökning genomförs i samband med en utbildningsinspektion kommer inspektörerna överens med berörda rektorer eller förvaltningstjänstemän om detta.

Inspektörerna gör minnesanteckningar under besöket. De kan begära att få studera dokument på plats och ibland ta med sig dokument för att granska innehållet. Vid intervjuer är ofta datorn ett hjälpmedel för att föra minnesanteckningar.

Material som inte är av betydelse för Skolverkets rapport och beslut efter inspektionen rensas bort ur inspektörernas material. Vid all dokumentation följer inspektörerna de lagar som skyddar individers integritet och krav på sekretess. Material som inspektörerna bedömer som väsentligt underlag för Skolverkets beslut arkiveras.

Undersökningsmetoderna är sammanfattningsvis de som generellt används i utrednings- och utvärderingssammanhang. Teamen analyserar successivt de kunskaper de får i underlag från enkätsvar, i strukturerade intervjuer, informella samtal, dokumentanalyser, statistik, iakttagelser av verksamheter och arbeten. Tolkningen av vad de får fram görs också gemensamt i teamen och mot bakgrund av professionella kunskaper och de nationella styrdokumentet.

Utredningen

Arbetet med utredningen är en process över relativt lång tid. Inslag av datainsamling, avstämningar, analyser, bedömningar och kvalitetssäkring förekommer under hela processen. Den utredning som görs vid utbildningsinspektion i en kommun eller en skola skall svara upp mot krav som generellt ställs på utredningar. Den skall vara tillförlitlig, objektiv, ha ”rätta”, väsentliga frågeställningar och baseras på fakta. I stora drag ingår att före själva inspektionen göra en kartläggning av verksamheten hos huvudmannen, vilket kan vara en kommun eller en fristående skolas styrelse, och av de enskilda skolorna. Detta sker med hjälp av befintligt material som till exempel statistik från Skolverkets nationella uppföljningssystem, resultat från de nationella proven, kvalitetsredovisningar och eventuella tidigare tillsynsbeslut, men även genom särskilda kartläggningar, till exempel enkäter eller särskilda frågor till förvaltningen eller till rektorer. Syftet är att få en över-gripande bild av huvudmannens verksamhet som helhet och att identifiera styrkor och svagheter. Eftersom, i större kommuner, flera inspektörer har ansvar för undersökningen på och åiterrapporteringen om de olika skolorna samlas kommunteamet och gör avstämningar successivt under perioden.

Exempel på uppläggning av ett skolbesök

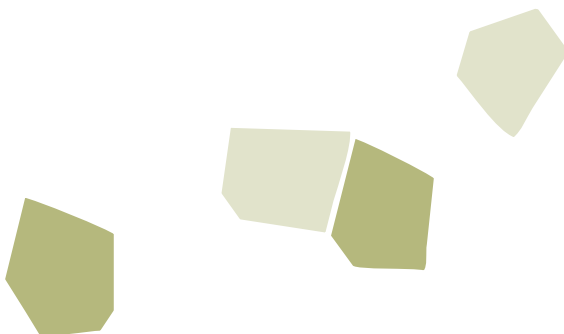
Besök på en skola – normalfallet: skola med ca 200 elever, förskoleklass till årskurs 6

Dag 1	
08.00	Inledning med rektor för information och klargöranden om scheman etc.
09.00	Rundvandring i verksamheten
10.00	Besök i undervisnings- och övrig miljö Samtal/intervjuer med främst elever
12.00	Skolmåltid
12.30	Besök i verksamheten, intervjuer med elever
14.00	Gruppintervju, personal/arbetslag
15.00	Gruppintervju, personal/arbetslag
18.30	Gruppintervju, föräldrar
Dag 2	
08.30	Deltagande i arbetsmöte, samling, eller liknande
09.00	Besök i undervisnings- och övriga miljöer Samtal/intervjuer med elever och personal i t.ex. personalrum eller elevrum
12.00	Skolmåltid
12.30	Gruppintervju, personal/arbetslag
14.00	Avslutande samtal med rektor

Bedömningen

Den information som samlas in före och under besöket i skolan analyseras och utgör underlag för inspektörernas bedömning av hur väl utbildningen svarar mot de nationella målen och riktlinjerna.

För att göra så likvärdiga bedömningar som möjligt av verksamheten gör inspektörerna successivt noteringar i ett så kallat bedömningsunderlag på bestämda punkter. Dessa bedömningar kan sedan ställas samman och ge övergripande bilder av hur inspektörerna bedömt verksamheten inom ett visst område på många skolor. Bedömningspunkterna är formulerade som påståenden, främst grundade på de nationella målen eller riktlinjerna för verksamheten.

Exempel på kvaliteter i verksamheten som inspektörerna bedömer uppnås eller ej:

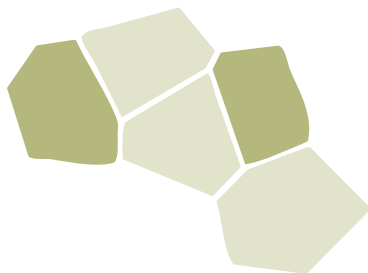
Individanpassning och stöd:

- Skolans verksamhet och undervisning är anpassad till elevers olika behov
- Skolan har rutiner för att upptäcka elever i behov av särskilt stöd
- Särskilt stöd erbjuds elever i behov av det
- Särskilt stöd ges efter samråd med elev och vårdnadshavare och efter utredning
- Elever med anpassad studiegång erbjuds en utbildning av god kvalitet
- Åtgärdsprogram av god kvalitet upprättas för elever i behov av särskilt stöd
- Elever som behöver det får studiehandledning på annat modersmål än svenska

Utvärdering av lärandet, bedömning och betygssättning

- Regelbundna utvecklingssamtal genomförs som tillgodoser vårdnadshavares och elevers behov av att få och ge information om lärandet
- Utvärdering av lärandet sker kontinuerligt i förskoleklassen och hela grundskolan
- Eleverna får kontinuerligt återkoppling i undervisningssituationerna
- Bedömning och betygssättning görs med stöd av underlag som är allsidigt och tar hänsyn till kunskapens olika former
- Skolan har rutiner för att säkerställa en rättvis och likvärdig betygssättning
- Lärarna samverkar om grunderna för en likvärdig betygssättning och använder nationella prov

Bedömningspunkterna kan också ses som kriterier på en god verksamhet och de skiljer sig mellan skolformerna. Vidare är inspektionen och bedömningarna på kommunnivå mer än på skolnivå inriktad mot ledningen och det systematiska kvalitetsarbetet, tillgången till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, vissa övergripande förutsättningar för dessa verksamheter. Även variationer mellan skolorna i kvalitet och resultat uppmärksammas. På skolorna riktas mer uppmärksamhet mot undervisningen och det pedagogiska arbetet.

Ledning och intern kommunikation i kommunen

- Det finns en klar ansvarsfördelning mellan den politiska nivån och förvaltningsnivån
- Det finns en klar ansvarsfördelning mellan beslutsfattarna på den centrala kommunala nivån och verksamhetsnivån
- Beslut som fattas på delegation från styrelsen återrapporteras
- Centrala kommunala beslut om utvecklingen av kommunens skolväsende tas med stöd av god kännedom om verksamheten-Förvaltningen och verksamheternas ledningar har kontinuerlig dialog och en övergripande samsyn i fråga om utvecklingen
- Ett systematiskt och fungerande kvalitetsarbete pågår
- Kommunen har kännedom om de kommunala skolornas/verksamheternas kvalitetsarbete
- En aktuell kvalitetsredovisning finns och den motsvarar förordningens krav
- Kommunen använder skolornas kvalitetsredovisningar för att styra och utveckla verksamheten

De olika inspektörsparens bedömningar av exempelvis stödinsatserna i skolorna i en kommun kan ställas samman och ge en samlad bild av vad som funderar mycket bra, bra, mindre bra eller där skolorna inte svarar mot de krav som ställs i styrdokumentet.

Återrapporteringen

Resultaten av utbildningsinspektionen återrapporteras till kommunen eller till den som är huvudman, t.ex. om inspektionen berört en landstingskommunal eller annan kommunal huvudman eller en fristående skola. Huvudmannen och rektorerna får möjlighet att ge synpunkter på inspektörernas preliminära, skriftliga rapport innan beslut tas om Skolverkets ställningstaganden efter inspektionen.

Återrapporteringen görs både i skriftliga rapporter och vid ett möte med dem som är ansvariga för de aktuella verksamheterna. Då presenterar inspektörerna också, sina resultat och slutsatser för den berörda skolledningen, andra chefer, personal och elever med flera.

I de skriftliga skol- respektive kommunrapporterna tar inspektörerna främst upp sådant som är mycket bra eller sådant som bör förbättras respektive där Skolverket ställer krav på åtgärder. I rapporterna behandlas under år 2005 och 2006 alltid vissa områden, oavsett kvaliteten. Dessa är: resultaten; utvärdering av lärandet, bedömning och betygssättning; kvalitetssäkring och förbättringsarbete; ledning och kommunikation; tillgång till omsorg/utbildning; personal; skolans stabilitet (fristående skolor).

Skolverkets beslut efter en inspektion riktas till huvudmannen. Där framgår i sammanfattning de övergripande bedömningarna. Eftersom inspektionens syfte är att förbättra verksamheten anges också områden som bör förbättras. I de fall verksamheten inte svarar mot de krav som staten ställer i lag, förordningar eller läroplaner på hur uppdraget skall genomföras kräver Skolverket att huvudmannen vidtar åtgärder för att rätta till bristerna och redovisa åtgärderna till Skolverket. Om Skolverket anser att kraven tillgodosetts avslutas den aktuella inspektionen, i annat fall begär Skolverket ytterligare insatser från huvudmannens sida. Då det gäller en fristående skola kan Skolverket ytterst återkalla godkännandet eller rätten till bidrag, vilket medför att skolan inte kan fortsätta sin verksamhet.

Exempel på förhållanden som inte är acceptabla

- Barn erbjuds inte skolbarnsomsorg upp till det år de fyller 12 år (2 a kap 1 § skollagen)
- Kvalitetsarbetet och en systematisk styrning av arbetet, såväl på verksamhetsnivå som på kommunnivå, är outvecklat och skriftliga kvalitetsredovisningar saknas i stor utsträckning (2 kap 23 § grundskoleförordningen, 2 kap 12 § särskoleförordningen, Förordning (1997:702, ändr. 2005:609)
- Undervisningen för elever med anpassad studiegång respektive i särskild undervisningsgrupp erbjuder inte i tillräcklig utsträckning en utbildning som är likvärdig övrig utbildning (5 kap 4, 5, 10 §§ grundskoleförordningen)

Alla kan ta del av rapporterna

Alla skriftliga rapporter finns efter hand tillgängliga på Skolverkets webbsida www.skolverket.se/Inspektion/Inspektionsrapporter.

Uppföljning av vad som händer i verksamheten

Ett övergripande synsätt för utbildningsinspektionen är att staten och huvudmännen har ett gemensamt ansvar för att de nationella målen för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolväsendet förverkligas i den praktiska verksamheten. Arbetssätten vid utbildningsinspektionen präglas av detta och strävar så långt möjligt efter en dialog och ett lärande. Inspektörsteamet informerar om inspektionens syfte och uppläggning före själva datainsamlingen. Samtidigt får huvudmännens och skolornas ledning möjlighet att beskriva sin verksamhet och sin syn på styrkor och svagheter. Intervjuerna, som ger en stor del av underlaget, har snarast formen av samtal, då t. ex. skolans personal kan berätta om villkoren för sitt arbete och

om de utvecklingsarbeten m.m. som pågår. Då utredningen och de skriftliga rapporterna är klara återvänder inspektörerna till kommunen och träffar den ansvariga ledningen i kommunen och i de olika skolorna liksom representanter för personal, elever och föräldrar för att kommentera de skriftliga rapporterna och beslutet och förklara bedömningarna. Den huvudman vars verksamhet inspekterats ansvarar för att vidta åtgärder då Skolverket kräver sådana i beslutet. Hur detta arbete läggs upp och fördelas mellan de olika aktörerna i verksamheterna bestämmer huvudmannen. Huvudmannen återrapporterar skriftligen om det arbete som genomförts för att rätta till bristerna.

Skolverket sammanställer årligen vad inspektionerna visat

Skolverket går igenom rapporterna och besluten efter inspektioner som genomförts under ett år. Analyserna syftar till att uppmärksamma tendenser, t.ex. i de olika skolformerna, att jämföra situationen i olika typer av kommuner eller mellan olika huvudmän eller att studera avgränsade teman, t.ex. hur ledningen av verksamheterna eller stödinsatserna till elever i behov av särskilt stöd fungerar.

Den information som finns i rapporter och beslut kan också fördjupas på områden som bedöms intressanta eller kompletteras med information i nationell statistik om de aktuella kommunerna, exempelvis mot bakgrund av att verksamhetens förutsättningar varierar. Syftet med de övergripande analyserna är att ge underlag för diskussioner och slutsatser både lokalt och nationellt.

Skolverkets arbete för att följa upp och kontrollera effekterna av inspektionen

Inspektionsmodellen revideras successivt. Olika uppföljningar ger underlag för sådana revideringar. Inspektörernas arbete och erfarenheter av de egna metoderna och uppläggningsen visar på sådana behov ur ett internt perspektiv. Spontana eller systematiskt insamlade synpunkter från dem som inspekteras används också för att få kunskap om behov att förändra modellen. Skolverket engagerar på eget initiativ externa granskare med uppdrag att utvärdera inspektionens arbetssätt och effekterna på lokal nivå.

Skolverket följer vidare upp hur huvudmännen förbättrar verksamheterna utifrån de rekommendationer som ställts i besluten efter inspektionen. Detta sker två år efter det att en kommun inspekterats. På sikt då en större del av kommunerna granskats blir det möjligt att utvärdera effekterna på ett mer systematiskt sätt och i ett nationellt perspektiv. De effekter som utbildningsinspektionen skall leda till bör ytterst sökas i elevernas lärande.

Några fakta om förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolväsendet för barn, ungdom och vuxna

Staten har gått från regelstyrning till mer av mål- och resultatstyrning av skolan med syfte att skapa frihet för pedagogisk utveckling inom barn- och ungdomsutbildningen liksom vuxenutbildningen. I och med att förskolan fick sin egen läroplan 1998 blev också förskolan en del av utbildningssystemet. Staten delar ansvaret för utbildningen med kommunerna och enskilda huvudmän.

- *Staten* utformar den nationella utbildningspolitiken och drar upp riktlinjer för utbildningsverksamheten. Målen formuleras i lagar och förordningar. För det offentliga skolväsendet finns dessutom läroplaner, kursplaner och timplaner som ytterligare förstärker kravet på en likvärdig utbildning.
- *Kommunerna* ansvarar för den offentliga förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, barn- och ungdomsutbildningen samt vuxenutbildningen. Som huvudmän för verksamheterna skall de organisera sin skolverksamhet på ett ändamålsenligt sätt och tillföra de nödvändiga resurserna. Genom uppföljning och utvärdering skall kommunerna ta reda på i vilken utsträckning de nationella målen har uppnåtts i verksamheterna och vad som behöver förbättras. En årlig kvalitetsredovisning skall göra kvalitetsarbetet synligt för alla intressenter.
- De professionella i *skolorna* ansvarar för att tillsammans med eleverna utforma undervisningen så att de nationella målen nås. Skolorna skall följa upp och utvärdera sin verksamhet och upprätta en årlig kvalitetsredovisning.
- *Fristående skolors huvudmän* har ett självständigt ansvar för att den utbildning de erbjuder svarar mot de kommunala skolornas utbildning både vad gäller kunskaper och allmänna mål. Fristående skolor har samma skyldighet beträffande kvalitetsarbete som kommunerna. Även fristående skolor skall årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning.

Förskoleverksamheten (barn 1-5 år) omfattar förskolor, familjedaghem och öppna förskolor.

År 2004 var totalt ca 395 500 barn inskrivna i förskoleverksamhet och av dessa ca 364 000 i förskola (61 000 i förskola i enskild, övriga i kommunal regi).

Skolbarnsomsorgen (barn 6-12 år) omfattar fritidshem, familjedaghem och öppen fritidsverksamhet.

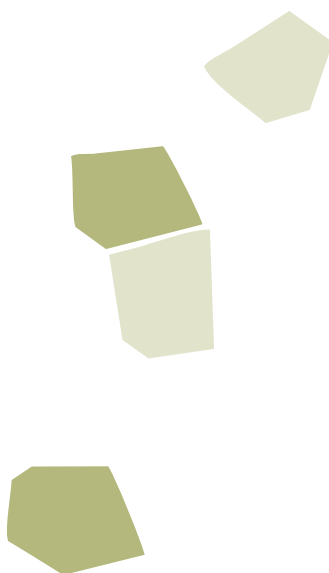
I skolbarnsomsorg var totalt ca 330 000 barn inskrivna och av dessa 326 000 i fritidshem (28 400 fritidshem i enskild, övriga i kommunal regi).

Förskoleklassen (6-åringar), grundskolan, obligatoriska särskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, specialskolan och sameskolan bildar det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

De omfattade läsåret 2004/05 cirka 89 300, 1 023 700, 14 700, 347 700, 7 100, 660 respektive 150 elever. Cirka 70 000 elever gick i fristående grundskolor, cirka 41 000 i fristående gymnasieskolor.

Vuxenutbildningen omfattar *kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvux) och svenskundervisning för invandrare (sfi).*

Verksamhetsåret 2003/04 fanns cirka 226 000 elever i komvux (motsvarande 146 000 heltidsstuderande), 4 800 i särvux och 47 600 i sfi.

Skolverket

www.skolverket.se